

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-184>

УДК 799.322.2

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

TERRITORIAL COMMUNITIES AS SUBJECTS OF INTERNATIONAL RELATIONS

Прокопів Максим Володимирович
аспірант,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5586-2149>

Prokopiv Maksym
Lviv Polytechnic National University

Стаття присвячена дослідженню територіальних громад як суб'єктів міжнародних відносин, зокрема аналізу їхнього розвитку, правового статусу та участі в транскордонному співробітництві. Автор розглядає етапи становлення територіальних громад в Україні, починаючи з перших законодавчих актів про місцеве самоврядування і до сучасного визначення їхніх повноважень у Конституції та Законі України «Про місцеве самоврядування». Визначено основні характеристики територіальних громад, такі як чітко визначена територія, соціальна єдність, органи самоврядування та право на місцеві вибори. У статті також акцентується увага на тому, що транскордонне співробітництво є одним із основних напрямків міжнародних відносин громад, яке сприяє вирішенню спільних проблем, таких як екологічні питання, розвиток інфраструктури та управління ресурсами. Автор робить висновок, що територіальні громади, незважаючи на їхню місцеву спрямованість, відіграють важливу роль у міжнародному контексті.

Ключові слова: територіальні громади, транскордонне співробітництво, міжнародні відносини, місцеве самоврядування, міжнародні проекти.

The article is dedicated to the exploration of local communities as subjects of international relations, focusing particularly on their development, legal status, and role in cross-border cooperation. The article highlights that territorial communities are defined not only by a specific geographical area but also by the social and cultural unity of their members. These communities are organized around common interests, values, and goals that ensure their cohesion and functioning. The text identifies several key characteristics of territorial communities, such as a clearly defined territory, a stable population, local self-government bodies, and the right to participate in local elections. The author emphasizes that local communities are empowered to manage their budgets, resources, and infrastructure, all of which contribute to the development of the community. Territorial communities are also engaged in various forms of international cooperation through participation in European integration processes, international aid programs, and adherence to international legal standards and agreements. These activities have an essential impact on their development and governance, fostering more efficient and sustainable practices within local communities. In conclusion, the article presents territorial communities not just as administrative units of local governance but as active players in international relations. Their role in cross-border cooperation and global affairs is growing, reflecting their increasing importance in addressing not only local challenges but also global issues. The article suggests that the future of territorial communities will involve even greater integration into international networks, contributing to their social, economic, and environmental development. Through these global interactions, local communities can ensure better quality of life for their citizens while strengthening their role in the international arena.

Keywords: Territorial communities, cross-border cooperation, international relations, local self-government, international projects.

Постановка проблеми. Дослідження територіальних громад як суб'єктів міжнародних відносин набуває особливої актуальності в умовах сучасних глобальних процесів. Раніше міжнародні відносини переважно

зводилися до взаємодії між державами, однак з розвитком глобалізації та децентралізації значно зросла роль місцевих органів влади, включаючи територіальні громади, які активно долучаються до міжнародного спів-

робітництва. У цьому контексті важливість дослідження їхнього впливу на міжнародні відносини стає очевидною.

Важливим чинником зростання ролі територіальних громад в розвитку міжнародних відносин – глобалізація. Сьогодні міжрегіональні та міжмуніципальні зв'язки набувають все більшого значення. Територіальні громади активно шукають партнерів за межами своїх країн, вступаючи в різноманітні економічні, культурні та соціальні відносини з іншими громадами. Завдяки цьому вони можуть розвивати інфраструктуру, сприяти сталому розвитку та вирішувати питання, які важливі для їхніх жителів, на міжнародному рівні.

Зростання впливу місцевих органів влади також можна пояснити процесами децентралізації. Відповідно до цих процесів територіальні громади отримують більше повноважень і ресурсів для розвитку, що дозволяє їм брати активну участь у реалізації міжнародних проектів. Тому вже сьогодні на місцевому рівні розвиваються ініціативи, що мають міжнародний характер – від створення партнерств між містами до участі в транснаціональних програмах.

Забезпечення економічного розвитку через міжнародну співпрацю є ще однією важливою причиною, чому варто вивчати роль територіальних громад у міжнародних відносинах. Місцеві органи влади сьогодні активно працюють над залученням інвестицій, реалізують спільні з іншими країнами проекти, що стосуються екології, транспорту, туризму та багатьох інших сфер. Такі ініціативи можуть мати значний вплив на місцеві громади, створюючи нові робочі місця та підвищуючи рівень життя населення.

Не менш важливим є і внесок територіальних громад у вирішення глобальних екологічних та соціальних проблем. Взаємодія на місцевому рівні дає можливість спільно працювати над такими питаннями, як зміни клімату, управління природними ресурсами або питання освіти та соціального забезпечення. Багато з цих проблем не мають кордонів, і для їх вирішення потрібна співпраця між громадами різних країн.

Враховуючи досвід Європейського Союзу, можна побачити, що територіальні громади в багатьох країнах активно беруть участь у міжнародних процесах, укладаючи міжмуніципальні угоди, беручи участь у транскордонних програмах співробітництва та ініціативах. Це створює нові можливості для розвитку та

зростання регіонів, а також зміцнює зв'язки між різними країнами та культурами.

Також варто зазначити, що міжнародні організації, такі як ООН чи Рада Європи, підтримують місцеві ініціативи, що дає можливість територіальним громадам брати участь у великих міжнародних проектах і мати вплив на глобальні процеси.

Загалом, дослідження ролі територіальних громад у міжнародних відносинах допомагає зрозуміти нові механізми глобальної взаємодії, а також дає можливість ефективніше використовувати ресурси та можливості для розвитку на місцевому рівні. Ці дослідження відкривають нові горизонти для того, щоб територіальні громади могли ще більш активно включатися в міжнародний процес та впливати на розв'язання глобальних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження сутності територіальної громади має важливе значення для виявлення, визначення, розробки та вибору ефективних засобів її розвитку. Громада є одним з найдавніших соціальних інститутів в історії людства. Історичні дослідження показують, що громада є природним об'єднанням людей, яке виникає скрізь, де вони збираються.

Територіальні громади є об'єктом детального вивчення науковців з різних точок зору. Зокрема, П. Гураль трактував територіальні громади як історично сформовану спільноту людей, яка об'єднана спільними традиціями та культурою. Дж. Хіллер, в свою чергу, визначав громаду як сукупність соціальних взаємодій, родинних стосунків, людей, що проживають на одній території та належать до певної соціальної групи, а також зв'язків соціального захисту та підтримки. Д. Барнс розглядав громаду як колективного споживача. Інші дослідники, зокрема Н. Руда, І. Видрін, В. Кампо, В. Куйбіда, А. Ткачук, І. Гурняк та О. Дацко, визначали її як суб'єкта місцевого самоврядування. К. Іонассен, Д. Хіллер, Я. Щепанський, Ю. Сурмін, Ю. Тихоміров та І. Бодрова розглядали громаду як територіально об'єднану сукупність людей, що виникає через соціально-територіальні відмінності. П. Жук, В. Кравців та В. Кравченко вбачали в громаді базову адміністративно-територіальну одиницю. Р. Парк трактував громаду як сукупність інститутів, а В. Кравченко визначав її як суб'єкта цивільно-правових відносин та суб'єкта господарювання. А. Гранберг розглядав територіальну громаду як мікрорегіон [1].

З розвитком формування та запровадження адміністративної реформи активно стали досліджуватися місце територіальних громад в системі фінансових відносин країни, в контексті забезпечення розвитку кадрового, земельного, інвестиційного, туристично-рекреаційного потенціалу, тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на важливість територіальних громад в адміністративному устрої держави, малодослідженими залишаються визначення їх сутності та місця в забезпеченні розвитку міжнародних економічних відносин

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Відтак, метою даної статті є визначення сутності та ролі територіальних громад в реалізації міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не зважаючи на те, визначення територіальних громад закріплено Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2] в 1997 році, їх розвиток розпочався значно раніше. Зокрема, становлення ролі територіальних громад в діяльності держави відобразилось в Законі «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» № 533-XII [3], згідно з яким місцеві ради отримали повноваження приймати управлінські рішення на відповідних територіях. Конституцією України в 1996 році територіальні громади визначені первинним суб'єктом місцевого самоврядування. Згідно Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», «територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» [2]. Законодавче закріплення визначення територіальної громади має дещо обмежену характеристику, відображаючи спільність території та доступність до адміністративних послуг. Проте, не визначено соціальної взаємодії, спільності інтересів, традицій та звичаїв, існування різноманітних взаємозв'язків.

Більш повніші характеристики територіальних громад знаходимо у працях зарубіжних та вітчизняних вчених. Зокрема, К. Йонсен (С. Jonassen) виділяє наступні елементи територіальної громади (community): «населення; територіальна база; взаємозалежність спеціалізованих груп громади і поділ праці в ній; спільна культура і соціальна система, що інтегрують діяльність її членів; усвідом-

лення жителями єдності й належності до громади; можливість діяти на корпоративній основі для вирішення місцевих проблем» [4]. В дослідженнях Д. Хіллера відображається, що «найважливішими є такі ознаки територіальної громади: соціальна взаємодія, територія і загальний зв'язок (або зв'язки)» [5]. Варто зазначити, що повне визначення територіальної громади доцільно формувати все-таки на основі відображення її характеристик, відображаючи між ними територіальний, структурно-функціональний та особистісний підходи.

Територіальна громада в Україні є основною ланкою адміністративно-територіального устрою і має кілька ключових ознак. Ось повний перелік основних ознак територіальної громади:

1. Чітко визначена територія: територіальна громада має конкретну межу, що визначена адміністративно-територіальним поділом. Це може бути село, селище, місто або об'єднана громада.

2. Кількість населення: громада складається з усіх осіб, які постійно проживають на її території. Це можуть бути як фізичні особи, так і юридичні, що мають реєстрацію на цій території.

3. Самоврядування: одна з ключових ознак громади – це наявність органів місцевого самоврядування, які здійснюють управлінські функції на місцевому рівні. Ці органи включають місцеві ради, виконавчі органи, а також можуть бути інші органи, які виконують функції управління.

4. Право на місцеві вибори: громадяни, що належать до цієї громади, мають право брати участь у місцевих виборах (наприклад, вибори до сільських, селищних чи міських рад).

5. Місцевий бюджет: територіальна громада має право формувати та затверджувати свій бюджет, збирати місцеві податки та збори. Вона також може отримувати дотації з державного бюджету.

6. Майно та ресурси: громада може володіти, користуватися та розпоряджатися майном на своїй території, включаючи земельні ділянки, об'єкти інфраструктури, громадські будівлі тощо.

7. Право на організацію та реалізацію місцевих програм: територіальні громади можуть розробляти та впроваджувати місцеві програми розвитку, освіти, охорони здоров'я та інших сфер життєдіяльності громади.

8. Наявність територіальної одиниці: громада є частиною більшої адміністративно-територіальної одиниці (району, області).

9. Соціальна та культурна єдність: громада визначається певними соціальними, культурними, економічними та історичними зв'язками між її членами.

10. Здійснення прав та обов'язків: громадяни територіальної громади мають право брати участь у реалізації місцевих ініціатив, отримувати соціальні послуги, а також виконувати обов'язки, передбачені законодавством.

Виходячи з наведених вище загальних характеристик територіальної громади, ми можемо розглядати її як самоорганізовану спільноту людей, яка проживає на певній території і володіє правом на місцеве самоврядування. Така громада є основною одиницею адміністративно-територіального устрою країни, яка має власні органи управління та приймає рішення, спрямовані на забезпечення потреб та розвитку її членів. Загалом, територіальна громада – це самостійна адміністративно-територіальна одиниця, яка функціонує на основі місцевого самоврядування та спрямована на забезпечення соціальних, економічних, культурних та екологічних потреб своїх членів, а також на розвиток місцевої інфраструктури та послуг.

Виходячи із наведених характеристик та визначення, варто зазначити, що в інтересах мешканців, забезпечуючи їх економічні, соціальні, культурні, екологічні потреби, територіальною громадою можуть реалізовуватись спільні з іноземними громадами, компаніями чи урядами проекти, як складові їх міжнародних відносин.

В більшості досліджень українських науковців міжнародні відносини територіальних громад розглядаються крізь реалізацію проектів транскордонного співробітництва. Зокрема, А. Гусь в своєму дослідженні відображає основні напрями транскордонного співробітництва територіальних громад: «в межах своїх повноважень та відповідно до чинного законодавства: укладають угоди про транскордонне співробітництво і забезпечують їх виконання; забезпечують виконання зобов'язань України за міжнародними договорами України про транскордонне співробітництво; беруть участь у розробленні та реалізації спільних проектів (програм); приймають рішення про вступ до відповідних міжнародних асоціацій, інших об'єднань; вносять пропозиції щодо запровадження спеціального порядку пропуску через державний кордон; вносять у разі потреби у встановленому порядку пропозиції щодо внесення змін до актів законодавства з

питань транскордонного співробітництва» [6]. При цьому дослідник зазначає наявність особливих можливостей для розвитку транскордонного співробітництва у територіальних громадах прикордонних територій.

Транскордонне співробітництво є одним із ключових напрямків міжнародних відносин територіальних громад, оскільки воно дозволяє громадам з різних країн, що межують одна з одною, співпрацювати у вирішенні спільних проблем, таких як управління водними ресурсами, екологічні питання, розвиток інфраструктури, боротьба з організованою злочинністю тощо. У таких випадках громади можуть укладати угоди про співпрацю, організовувати спільні проекти та заходи. Транскордонне співробітництво є важливим напрямом міжнародних відносин територіальних громад, але не є єдиним. Територіальні громади можуть взаємодіяти на міжнародному рівні через різні форми співпраці, і транскордонне співробітництво – це лише один з них.

Міжнародні відносини, хоча й не є прямою складовою ознак територіальної громади, можуть впливати на її розвиток у кількох важливих напрямках. Ось деякі моменти, де місце міжнародних відносин може проявлятися:

1. Європейська інтеграція. Україна активно інтегрується в Європейський Союз і підписує різноманітні міжнародні угоди. Це включає питання децентралізації, місцевого самоврядування та територіального розвитку, що може мати вплив на законодавчі та управлінські практики в територіальних громадах. Європейські стандарти в сфері місцевого самоврядування, демократії та прав людини можуть стимулювати зміни в управлінні громадами.

2. Міжнародна допомога та співпраця. Міжнародні організації (наприклад, ООН, ЄС, Світовий банк) та іноземні уряди можуть надавати фінансову або технічну допомогу місцевим громадам. Це може бути допомога в організації інфраструктури, розвитку освіти, охорони здоров'я, екології тощо. Це також може включати інвестиції в розвиток інфраструктури, проекти з покращення умов життя або програми з управління земельними ресурсами.

3. Міжнародні правові норми. Українські територіальні громади, як частина держави, повинні дотримуватись міжнародних угод та правових норм, до яких Україна є стороною. Це може включати права меншин, екологічні стандарти, права людини, а також міжнародні угоди щодо управління природними ресур-

сами, водними чи земельними ресурсами, що можуть мати безпосередній вплив на розвиток територіальних громад.

4. Міжнародна міграція та транснаціональні зв'язки. Міжнародні відносини можуть також мати вплив на територіальні громади через міграційні процеси. Наприклад, в результаті міжнародної міграції люди можуть переселятися на території українських громад, що впливає на соціально-економічну ситуацію, демографічні тенденції та потреби в інфраструктурі.

5. Перехресне співробітництво. Українські громади можуть укласти угоди про співробітництво з громадами інших країн, зокрема в рамках міжнародних програм міжмуніципального співробітництва. Такі ініціативи можуть включати обмін досвідом у сфері управління, розвитку інфраструктури, охорони навколишнього середовища, підтримки малого бізнесу тощо.

6. Взаємодія з міжнародними правозахисними організаціями. Міжнародні правозахисні організації, такі як Amnesty International або Human Rights Watch, можуть впливати на політику територіальних громад, зокрема через моніторинг прав людини на місцевому рівні, зокрема прав меншин, жінок та інших вразливих груп.

Не зважаючи на те, що територіальна громада – це передусім одиниця місцевого самоврядування, міжнародні відносини можуть впливати на неї через міжнародні стандарти, фінансову допомогу, права людини, транснаціональне співробітництво та інші фактори.

Висновки. Територіальні громади, незважаючи на те, що традиційно розглядаються як основні одиниці місцевого самоврядування, є важливими суб'єктами міжнародних відносин. З початку становлення їхнього правового статусу в Україні, починаючи з перших законодавчих актів про місцеве самоврядування, територіальні громади відігравали ключову роль у розвитку місцевої демократії та управління на рівні сіл, селищ і міст. Законодавче закріплення визначення територіальних громад у Конституції та Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» дозволило їм здійснювати значні повноваження на місцевому

рівні, зокрема у питаннях бюджету, управління ресурсами, організації інфраструктури та надання послуг.

З огляду на характеристики територіальних громад, зокрема наявність визначеної території, соціальної єдності, майна та ресурсів, можна стверджувати, що громади є не лише адміністративно-територіальними одиницями, а й соціальними спільнотами, об'єднаними спільними інтересами, культурними та соціальними зв'язками. Таким чином, сучасний підхід до розуміння територіальних громад включає в себе не лише територіальний аспект, а й соціальний, культурний і функціональний, що сприяє їхньому розвитку та активній участі в міжнародних відносинах.

Основним напрямом міжнародних відносин територіальних громад є транскордонне співробітництво, яке дає змогу громадам з різних країн вирішувати спільні проблеми, такі як екологічні виклики, управління природними ресурсами, розвиток інфраструктури та боротьба з організованою злочинністю. Завдяки таким ініціативам громади можуть укласти угоди, реалізовувати спільні проекти і обмінюватися досвідом, що покращує якість життя на місцевому рівні. Однак транскордонне співробітництво є лише одним з напрямів міжнародної діяльності громад, і вони можуть також взаємодіяти через участь у міжнародних програмах, європейську інтеграцію, отримання фінансової допомоги або виконання міжнародних правових зобов'язань.

Таким чином, територіальні громади є не лише основними суб'єктами місцевого самоврядування, а й важливими учасниками міжнародних відносин, їхня роль у глобалізованому світі постійно зростає. Їхня активна участь у міжнародних проектах, зокрема транскордонному співробітництві, допомагає вирішувати спільні проблеми і сприяє розвитку сталого місцевого управління. Враховуючи значення міжнародних відносин для розвитку територіальних громад, можна очікувати подальше зміцнення їхньої ролі в глобальному контексті, що стане важливим фактором для забезпечення їхнього соціально-економічного розвитку та покращення якості життя громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тимечко, І. (2019). Територіальна громада у транскордонному просторі: чинники, закономірності, пріоритети розвитку: монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 444 с.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21.05.1997 р.

3. «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве і регіональне самоврядування» № 533-XII від 07.12.1990 р.
4. Jonassen C. T. (1959). Community typology. *Community Structure and Analysis*. New York. P. 20–21.
5. Hillery G. A. (1955). Definitions of community: Areas of agreement. *Rural Sociology*. New York. P. 111–123.
6. Гусь А. (2019). До питання транскордонного співробітництва. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/26478/1/73%D1%97_%D0%93%D1%83%D1%81%D1%8C.pdf (дата звернення: 21.10.2024).

REFERENCES:

1. Tymechko, I. (2019). Terytorial'na hromada u transkordonnomu prostrori: chynnyky, zakonmirnosti, priorytety rozvytku: monohrafiya [Territorial community in the cross-border space: factors, patterns, priorities of development: monograph]. L'viv: DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' imeni M.I. Dolishnoho NAN Ukraïny», 444 p.
2. Zakon Ukraïny «Pro mistseve samovryaduvannya v Ukraïni» № 280/97-VR vid 21.05.1997 r. [Law of Ukraine On Local Self-Government in Ukraine].
3. «Pro mistsevi Rady narodnykh deputativ Ukraïns'koi RSR ta mistseve i rehional'ne samovryaduvannya» № 533-XII vid 07.12.1990 r. [On Local Councils of People's Deputies of the Ukrainian SSR and Local and Regional Self-Government].
4. Jonassen, C. T. (1959). Community typology. *Community Structure and Analysis*. New York: P. 20–21.
5. Hillery, G. A. (1955). Definitions of community: Areas of agreement. *Rural Sociology*. New York, pp. 111–123.
6. Hus', A. (2019). Do pytannia transkordonnoho spivrobotnytstva [On cross-border cooperation issues]. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/26478/1/73%D1%97_%D0%93%D1%83%D1%81%D1%8C.pdf (accessed October 21, 2024).